ФОРМИРАНЕ НА ГРАЖДАНСКО САМОСЪЗНАНИЕ И ЕТНИЧЕСКА ТОЛЕРАНТНОСТ В УРОКА ПО ОКОЛЕН СВЯТ „ БЪЛГАРИЯ – ОТЕЧЕСТВО НА ВСИЧКИ БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИ”

Цветелина Таева, Румиела Маркова

„Най-високият резултат от възпитанието е толерантността”
Хелън Келър

Съхраняването на националното самосъзнание е приоритет на всяка нация в съвременния, глобализиращ се свят. Утвърждаването на исконно българските ценности и тяхното популяризиране в европейски и световен мащаб е гаранция за издигането на авторитета ни като древна европейска държава. Множеството култури, които битуват на територията на нашата страна столетия наред в дух на толерантност и търпимост, са повод за национална гордост и самочувствие.

Необходимо условие за успешна педагогическа дейност се явява приемането на детето такова, каквото е, приемането на неговото различие. Проблемите, с които се сблъсква съвременното образование – сложни междуетнически отношения, деление на населението на „бедни и богати”, нетърпимост към човека с друга вяра и др., обясняват практическия интерес към изследванията в областта на **междуетническа толерантност.**

Актуалността на проблема за толерантността е свързана с това, че днес на първо място се издигат ценностите и принципите, необходими за общо оцеляване и свободно развитие (етика и стратегия на ненасилие, идея за търпимост към другите и техните позиции, ценности, култури, идея за диалог и разбирателство, търсене на взаимоприемливи компромиси и т.н.).

„Толерантността е това, което прави възможно достигането на мира и води от културата на войната към културата на мира” - така се говори в Декларацията за принципите на толерантността, приета на генералната конференция на ЮНЕСКО през 1995 г. Толерантността е миролюбие, търпимост към етническите, религиозни, политически, междуличностни разногласия, признание за възможностите на равноправно съществуване на „другия”. Толерантността е човешка добродетел: изкуство да живееш в света на различните хора и идеи, способност да имаш права и свобода, при това, не нарушавайки правата и свободата на другите хора. В същото време, толерантността не е отстъпка, снизхождение, а активна жизнена позиция на основата на признаване на различното.

Толерантният педагог, построявайки своята образователно-възпитателна дейност съобразно тези принципи, постига по-голяма резултатност. Така проблемът на толерантността може да се отнесе към възпитателните проблеми. Проблемът за културата на общуване е един от най-острите в училище, но и в обществото като цяло. „Педагогиката на сътрудничеството” и „толерантността” са именно тези понятия, без които не е възможна каквато и да е реформа в съвременното училище. Както се отбелязва в „Декларацията на принципите на толерантността UNESCO, 1995” образователната дейност се явява основно средство за развитие на толерантността в обществото.

Педагозите от ОУ „Свети Иван Рилски” с. Балван, училище, в което се обучават ученици от три етноса: българи, роми и с турско самосъзнание, знаят, че пътят към толерантността е много емоционален, интелектуален труд и свързан с психическо напрежение. Но единствено този път е правилният, защото само толерантният учител е уверен, сигурен, открит и доброжелателен.

Представеният урок в начален курс е пример за работата и дейността на педагозите във възпитанието на своите ученици в етническа толерантност. В това понятие се включва:

- ✓ системата от ценности, възгледи, стереотипи на демократично тълкуване, базиращи се на признаване на принципа на толерантност в междуетническите отношения;
- ✓ умението на човека да приема хората от друга култура, с друго съзнание и традиции и психологическата му готовност за взаимодействие с представителите от други националности на основата на търпимост и съгласие.Това може да бъде поставено в центъра на целенасочена възпитателна работа с децата за формиране в тях на толерантно съзнание.

БЪЛГАРИЯ – ОТЕЧЕСТВО НА ВСИЧКИ БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИ
ПРАЗНИЦИ И ОБИЧАИ
(откритият урок е проведен на 11.12.2008г.)

Цели на урока:

Образователни:

- Да се формира представа за нашето отечество България;
- Да се обогатят знанията на учениците за националния празник и официалните празници на българския народ;
- Да се дадат знания за някои народни обичаи и се постигне желание за тяхното отбелязване;
- Запознаване с някои традиции, празници и обичаи на различните етнически общности: българи, турци, роми, евреи, арменци и др.

Възпитателни:

Да се възпита чувство на национална гордост.

Развиващи:

Да се съдейства за развитие на уменията на учениците да диференцират и систематизират обществено значими събития.

Основни понятия: отечество, родина, българско знаме, български гражданин, национален празник, официален празник, обичаи.

Междупредметни връзки : Математика, Български език и литература, Домашен бит и техника, Музика, Изобразително изкуство.

Необходими материали за часа:

За децата на всеки чин е осигурено календарче за текущата година и работен лист.

Учителят ползва лаптоп и мултимедиен проектор.

Ход на урока.

I. Организация на класа.

II. Актуализиране на опорни знания и мотивиране на темата.

Чиновете са подредени за 4 екипа.

Учениците си избират къде да седнат.

На чиновете са подредени работни листи за урока

1упр. от работния лист

I екип – на чина има залепен триъгълник: след подреждане на буквите в разпръснатите триъгълници – децата откриват първата група – българи;

II екип – на чина има залепен кръг и подреждайки буквите откриват – роми;

III екип – на чина има залепен квадрат и от подредените букви прочитат – турци;

IV екип – на чина има правоъгълник – евреи.

Дете рецитира стихотворението «Аз съм българче» от Иван Вазов

III. Поставяне на темата:

България е нашето отечество. Тя се слави с природните си красоти и с имената на много талантливи хора. Всички, които сме родени в нея сме български граждани.

В нашата родина живеят различни деца; българи, роми, турци, евреи, арменци и др. България е родина на всички тях. В нея винаги ще има хляб, слънце и мир за всички.

- Нека разберем за кои точно празници ще говорим днес.

- Пред вас е календарчето за тази година. Разгледайте го. Защо някои от дните са отбелязани с червен цвят? (Това са почивните дни и празниците).

- Има дни в годината, които всеки от нас очаква с нетърпение – рождени и именни дни, годишнини. Това са семейните празници. Но има и дни, които целият български народ посреща с оживление и радост. Това са националният ни празник, официалните празници и обичаите.

1. Моят народ празнува

- Кой е първият официален празник в календара?

Прочетете наричането, което е подбрано.

За новата година здраве до амина -
шарени торбички пълни със парички
и гърненце с мед, да е за късмет!

-Защо хората си пожелават това на **Нова година**?

- Какви пожелания знаете вие?

- За всички хора Новата година означава ново начало. Затова си пожелават всичко най – добро през идващите 365 дни.

- Погледнете отново към екрана. Да видим следващия празник.

- Какъв празник е трети март?

- Това е нашият национален празник. Всяка държава има един национален празник. С какво е свързана тази дата ще ви подсетят следващите фотоси.

- Какво можете да добавите вие ?

(на този ден се провежда тържествена заря)

-Друг любим християнски празник е **Великден**. Тъй като по–голямата част от населението на България е християнско, той е и официален празник. С какво свързвате този празник?

Това е денят на Христовото Възкресение, но също и последният ден от прехода към пролетта и лятото, ден на окончателното възобновяване и пробуждане на природата. Затова според народните представи той е най-големият и важен пролетен празник.

Великден се предшества от Страстната неделя, в която всеки ден е велики.

На велики понеделник стопанките извършват голямото великденско чистене: изтупват се черги, изпира се всичко, белосва се къщата, почистват се оборите и се изгаря сметта.

През великата сряда и велики четвъртък не се работи женска работа: в четвъртък единствено се боядисват яйцата. Първо те се преброяват; обикновено в най-многобройните фамилии те са 500-600, защото се ядат чак до Спасовден, т.е. 40 дни след Великден. Разбира се, в днешно време изобщо не може да се говори за такова голямо количество яйца, но все пак би следвало да се предвиди, че децата ще поискат да занесат и в училище, а и по съседски се разменят от най-сполучливо украсените яйца. После се измиват и стипцосват — с вода и пепел, за да не останат петна. В началото се боядисват червените яйца, които имат целебна и предпазна магическа сила. С първото яйце стопанките правят кръстен знак върху челото на децата, а после и на всички останали от семейството. В четвъртък се подновява и квасът (квасец, маята, която после през цялата година се използва за месене, разтворена във вода).

На велики петък (разпети петък) също не се работи: тогава се месят обредните хлябове и козунаците и се шарят (пишат, рисуват) яйцата. Шарките са символи за здраве, любов, уважение и радост. От разпети петък до обеда на страстната събота не се яде нищо.

В полунощ на съботата срещу неделя, т.е. на същинския Великден, хората се поздравяват с "Христос возкресе!" — "Во истина возкресе!" и си пожелават здраве и щастие. Запалената в черквата свещ се донася мълчешком вкъщи.

В неделята всички се чукат с боядисаните яйца; чието яйце остане здраво, той ще бъде жив и здрав през цялата година. На празника се ходи на гости; посещават се кръстниците, родителите, деверите; носят се подаръци: пита, козунак, яйца.

- Какво трябва да е първото боядисано яйце?

- Това яйце се пази до Великден следващата година. Който има борец, ще бъде най–здрав.

- **Първи май** е международен ден на труда. Към кои празници ще го причислим? (*официалните*)

- Нека видим и следващия слайд. Сигурна съм, че тук момчетата могат да разказват много, защото повечето от тях тайно си мечтаят да бъдат такива.

- Как преминава парадът на българската армия на **6 май**?

- Какви машини, каква техника може да се види?

- Същата ли е армията ни сега или става по – силна и мощна?

Гергьовден е един от най-древните празници. На този ден за здраве във всяка къща стопанинът коли агне за курбан. Сутрин рано по росата ходят момите да се отъркалят в тревата за здраве. В центъра се вързват люлки, окичени с цветя, за да се люлеят децата. Теглят се на въже

моми и момци. Обичаят се казва настъпванка. Сред село се коли също мъжко агне. Рогата му са украсени със здравец и теменуга. Който стопанин има най-много животни, той коли в село агнето. От кръвта на агнето слага една точка на бузките и челцето на децата.

Такива хубави обичаи трябва да се запазят и да се предават от поколение на поколение.

На 6 май ромите празнуват **Едерлези.** Фани ще ни разкаже как го празнуват в тяхното семейство.

В първи клас учихме песен, в която се пее:

Ден преславен, ден тържествен,
ден на нашите отци,
ден народен, ден славянски,
на славянските творци!

- За кой празник ви напомня този текст?

- Какво се чества на **24 май**? (*Денят на славянската писменост, на българската просвета и култура*)

- На кого отдаваме почит на този празник? (*на Кирил и Методий*)

- Това е официален празник в българския календар, на който много поколения славят името на двамата братя. Особено тържествено празникът се отбелязва в българските училища.

- Как отбелязахме този празник през вашата първа година в училище?

- За следващите официални празници съм ви подготвила кратки обяснения. Те са свързани с нашата история. Нека видим кои са те.

- Някой може ли да каже каква годишнина празнувахме тази година от обявяване на Независимостта на България?

- На **22 септември** 2008 година се чества 100 годишнината от обявяване на българската Независимост.”100 години единни, горди и свободни „бе мотото на честванията във Велико Търново. За тези 100 години българският народ е доказал, че има не само независим дух, но и че може и иска да живее в мир.

- Кирил и Методий ни дариха със славянската азбука, но за да се запази тя до наши дни, заслуга имат още много българи

- Разкажете какво знаете за тези, които виждате. Допълва се информацията там, където учениците се затруднят)

- Техните имена и имената на още много други с уважение изричаме на **Първи ноември** – Денят на народните будители.

Рождество Христово /Коледа/ празнуват всички християни по света. Ето защо също като Великден той е официален празник.

- Учениците изпълняват второ упражнение от работния лист.

- Все си мисля, че следващите разкази ще ви бъдат по – интересни.

- Запишете втора точка :

2. Празници на различните етноси.

- Всички ние с нетърпение очакваме някои празници, защото ни носят радост и надежда. От своите майки и баби се учим как да ги празнуваме, защото много малко са се променили през годините. Тези стари, общоприети навици са установени обичаи. Те водят началото си от миналото на народа ни, но и до днес не са загубили своята красота.

В нашия клас има деца от различни етноси – българчета, турчета, ромчета.

Курбан Байрам

- Преди този час, бях поставила задача на Мерал да ни разкаже по–подробно за техния най-голям празник.

(*разказ на Мерал за Курбан Байрам*)

Да видим най–големия празник на ромите.(*изложба на снимки*)

Василица

- За техния покровител Банго Васил ще научим от следващата легенда.

Притча за Банго Василий

Веднъж гажовците (неромите) подгонили един ром, искали да го обесят. Но един овчар на име Васил го укрил. Овчарят накуцвал. Затова ромите го наричали “банго” (кривия).

Когато гажовците се отказали да го търсят, ромът излязъл от скривалището си и попитал овчаря с какво иска да му се отблагодари. Овчарят отвърнал:

– Искам всички роми на този ден да ме споминате и да ме тачите.

Затова ромите отредиха един ден, на който отварят широко вратите си в очакване на Банго Василий – да спасят дома и семейството от злини. И всички ядат, пият, пеят, танцуват и се веселят с всички, които могат като тях.

За покровителя на ромите ще учим и в часовете по литература, а сега да видим и празниците на другите общности, които не са толкова многобройни, но от години живеят в разбирателство с всички нас.

-Еврейският празник **Пасха** е през пролетта подобно на християнския Великден.

- Откъде идва традицията да се кичим с **мартеници** за здраве?

(*Споделят*)

- В миналото хората се страхували от промените в природата и търсели различни начини да се предпазят от болести. Затова на деца, животни и дръвчета се връзвали мартенички. За обичая да се носят мартенички разказват различни легенди. Вие вече знаете една от тях. Разкажете я.

Легенда за мартеницата

Хан Аспарух имал сестра на име Хуба. Тя била пленница в друго царство. Аспарух пратил вест на сестра си, че е намерил земя да се заселят - на юг от река Дунав, днешна България. Като получила тази радостна вест, Хуба успяла да избяга от плен. Яхнала кон и препускала без почивка, докато стигнала до река Дунав. Търсела брод да преминат. Хуба пуснала сокол. На неговия крак вързала края на бял конец, а другия му край държала в ръцете си. Соколът литнал да намери брод през реката, но точно когато намерил пътя, стрела го пронизала и той паднал умъртвен, а конеца се обагрил с червения цвят на кръвта му. Хуба проследила нишката и така намерила път да стигне при брат си и да заживеят свободни и честити в новата земя, България.

Оттогава, бяло-червеният конец е здравата нишка, която свързва българите по света в едно – да сме здрави, силни и щастливи. Да помним, че сме българи, където и по света да се намираме.

- С кой друг обичай ви запознах? (***Кукери***)
- Какво научихте за него?

През месец март има един стар български празник, на който мъжете и юношите танцуват странни танци, облечени в костюми, направени от агнешки кожи. На костюмите се закачат големи звънци. Кукерството се е празнувало и по време на турското робство. Кукерите танцуват, за да прогонят злото.

- Най–обичаните дни в годината за всяко християнско семейство са тези, които ще видим сега.

Лазаруване

- Какво знаете вие за този празник?

Лазаровден е християнски празник, носещ името на Свети Лазар, който се празнува на осмия ден преди Великден. Поради това, че Великден се определя по лунния календар, а не по слънчевия.Лазаровден се празнува всяка година със зелени върбови клонки, които красят вратите на къщите. Този обичай се нарича лазаруване, а момите - лазарки.

Хайде да видим и следващия материал. **Бъдни вечер** е един от най-важните семейни празници. Той е посветен на дома, огнището, но и на умрелите предци-родственици, които също се считат за част от семейството.

В различните краища на страната народът я нарича Малка Коледа, Кадена вечеря, Вечерня и Неядка. Дори самото название на Рождественската нощ — Коледа, няма християнски произход. В него се откриват срички от обредите на древните тракийци и южните славяни.

По стара традиция, преди да се нареди празничната трапеза на Бъдни вечер, стопанинът на къщата запалва специален пън в огнището, наречен бъдник. Отначало разбърква с него огъня, наричайки: ***"Колкото искрици, толко пиленца, шиленца, теленца, дечица в тоя дом***!" После поставя тънкия край на дръвчето в огъня; там то остава да тлее цялата нощ и да поддържа огъня жив. Дървото е крушово, дъбово или буково. В предварително издълбана в него дупка се сипва червено вино, тамян и зехтин за берекет. Преди да се сложи в огъня, се запечатва с пчелен восък. Така приготвен коледният бъдник, наричан още коледник или прекладник, се смята за миросан и осветен и вече може да бъде принесен в жертва на божествата. Този обичай е отглас от стари

славянски вярвания по нашите земи. Според тях, в деня, когато се очаквало да се роди дете, мъжът запалвал осветено дърво, за да прогони духовете на умрелите преждевременно бебета, покойници, зли орисници и вещери. След покръстването българският народ запазил този обичай, но палел миросаното дърво в чест на раждането на Спасителя.

По искрите от огъня пък се гадае каква ще е годината. Колкото повече са те, толкова по-богата ще е реколтата, кравите по-млечни, а прасетата - по-тлъсти.

Празничната трапеза се нарежда върху слама на земята в югоизточния ъгъл на одаята под иконостаса. На трапезата трябва да има 7, 9 или 12 ястия. Гозбите обаче са постни. Трапезата трябва да е отрупана с всичко, което се произвежда в домакинството: варено жито, варен фасул, сърми, пълнени чушки с боб (или ориз), ошаф, туршии, лук, чесън, мед и орехи, вино. В някои краища правят също тиквеник, зелник и малка пита, в която е скрита паричка (на когото се падне, ще бъде щастлив цялата година). В четирите ъгъла на стаята се поставя по един орех. Това се прави, за да се осветят четирите краища на света.

Преди да започне вечерята на Бъдни вечер, най-старият мъж в дома прекадява трапезата. По-рядко това го прави най-възрастната жена. Вярва се, че тамянът прогонва лакомите дяволчета от масата. Така тъмните сили не могат да извършат злините, замислени в навечерието на Коледа. Прекадяват се и всички помещения в къщата, кошарата, обора.

Според езическите традиции по нашите земи в навечерието на Рождество Христово стопанката на дома трябва да залъже с погача злия бог Коледо. Питката трябва да е кръгла или завита като кравай, но замесена постна, без яйца и мляко. Ако някой е сторил в дома тежък грях през годината, отгоре й се намазва малко мед за омилостивяване на злопаметния Коледо.

Празничният хляб в различните краища на България се нарича боговица, вечерник или коледник. На трапезата се разчупва от най-възрастния в семейството с думите: "Ела, Боже, да вечеряме". В християнски времена поканата започва да важи за раждащия се Христос. Първото парче се слага под иконата на света Богородица. Момите слагат залък от боговицата под възглавницата си, за да им се присъни момъкът, за когото ще се омъжат.

От тестото на погачата се пекат и малки кравайчета - колачета. С тях се даряват коледарите на следващия ден. Всеки трябва да опита всички ястия, за да му върви годината. Накрая по избраните орехи се гадае ще бъде ли здрав; ако орехът е пълен, няма да боледува. Докато трае вечерята, никой не трябва да става от масата. Ако все пак се наложи да я напусне за малко, върви приведен, за да не повалят караконджолите житата и да не обрекат селото на глад. От сламата, върху която е вечеряла фамилията, напролет се сплитат венци и се окачват на плодните дървета, за да раждат изобилно.

Трапезата не се вдига цялата нощ, за да не избяга късметът. Вярва се, че когато домочадието заспи, близките покойници идват да вечерят. Когато настъпи полунощ и Коледа, тогава ще дойдат коледарите, тогава ще се роди Христос.

Коледуването замества древните езически посвещения на младежите в зрялост. Според традицията коледарите са само момци, които са готови за женене. Коледарите се предвождат от станеник. Той носи обредното дръвче - ябълка, елха - клон със седем разклонения, на които е забучена варакосана ябълка, кравай, червени конци, зеленина, монети.

Станенине, господине,
добри сме ти гости дошли,
добър сме ти глас донели
низ хубава, долна земя:
овци ти се изягнили,
вси овчици ваклушатки
и овновци виторожки.
Станенине, господине,
тебе пеем, домакине!

Облечени в нови дрехи, заметнати с ямурлуци, с калпаци, украсени с чимширови китки, пуканки, нанизани на червен конец, сушени сливи, стафиди, коледарите обхождат всички

домове. Станеникът изрича благословия, предназначена за семейството и къщата; после дружината изпява песни и за всеки един поотделно. Стопаните даряват богато коледарската дружина — колаци, дребни пари, месо, сланина, брашно, боб, лук, вино и орехи. С част от събраното на следващия ден коледарите си устройват угощение; друга част продават и даряват парите за църквата, училището или читалището. Вярва се, че на Коледа небето се отваря и всичко в един миг светва; това обаче могат да видят само праведниците. На Коледа човек може да си пожелае каквото поиска, желанията се сбъдват

Учениците изпълняват сценката „ Бъдни вечер" от Еманоил Попдимитров

III. Затвърдяване на знанията.

- Познахте ли празниците, които са изобразени на картинките**?**
- Игра на асоциации **– „ За кой празник е картичката? „**
- Да изработим проекти**:** Учениците се разделят на два екипа и изработват проектите, като предварително са подготвили картинки, снимки и текстове от любими песни на техния етнос.

1**. Заедно в различното – с веселието на празниците и топлината на приятелствата.**

2**. Празниците и обичаите идват от древността и живеят с младостта.**

IV. Обобщения и изводи.

- Кой от празниците ви е най – интересен и защо?
- Благодарение на празниците и обичаите нашият народ се е запазил през вековете. За обичаите казват, че са „ от люлката до гроба", т.е. човек ги обича от детските си години до дълбока старост. Те ни учат да обичаме семейството, земята си, да се трудим, да се борим за свободата си.Затова и вие трябва да ги предадете на вашите деца.

V. Домашна работа:

1. Опишете свой любим празник, как се празнува той във вашето семейство.

2. За тези, които обичат да рисуват – нарисувайте вашия любим празник.

VI. Преценка за работата на учениците.

Урокът завършва с покана всички да се хванат и да изиграят „ Дунавското хоро", а след това да опитат ястията, характерни за различните етноси.

При реализацията на урока учениците формираха компетентност за различните празници и обичаи, характерни за българския национален бит. Чрез съпоставянето на българските ценности, претворени в традициите, с традициите и ценностите на другите народности, обитаващи територията на България, учениците изградиха позиция на толерантни европейски граждани.

Приложение 1

България - отечество на всички български граждани

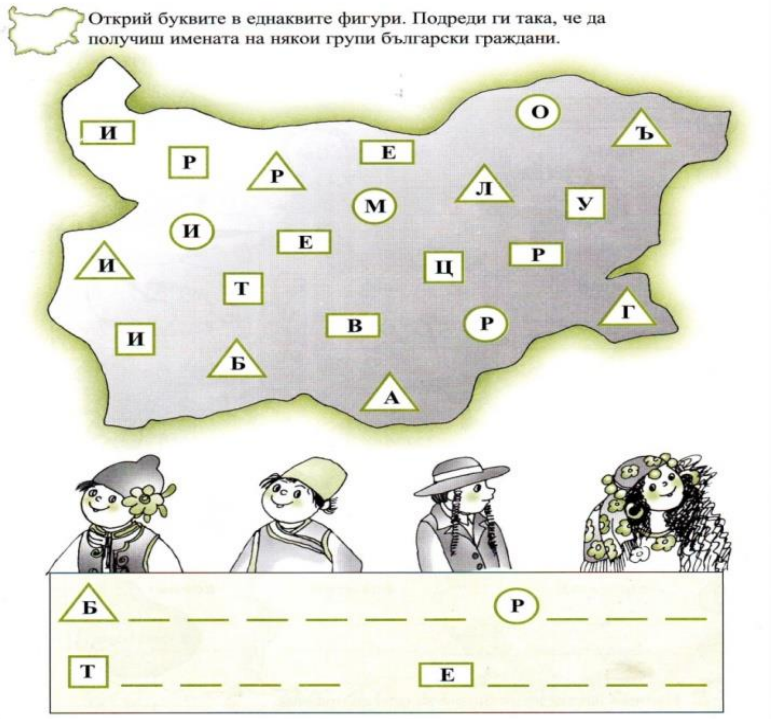

Свържи със стрелки:

24 май	Ден на народните будители
1 януари	Ден на славянската писменост
3 март	Нова година
1 ноември	Ден на Освобождението

Сподели със съучениците си:

- *кои са твоите любими празници;*
- *какви обичаи спазвате вкъщи, когато празнувате тези празници.*

Весела Коледа!

Работил:…… Проверил:

Използвана литература:

Помагало по Околен свят, втори клас изд. Слово
Искам да знам… Човекът и обществото, трети клас, изд. Слово
Е. Василева, С. Цветанска, Околен свят - втори клас, изд. Просвета
С. Стоянова, Л. Манева,Човекът и обществото - трети клас, изд. Просвета
Ресурси от Интернет